

РОЗВИТОК СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ІМЕННИКА "CONFLICT" В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ)

Предметом статті є походження іменника "conflict" та розвиток його семантичної структури в англійській мові. Наводяться докази важливості діахронічного підходу як складової вивчення структури значення слова. Розглядаються етимологія, процес появи у структурі значення нових ЛСВ. Ключові поняття: значення, семантична структура, етимологія, діахронія, першообраз, ЛСВ.

Вивчення значення лексичних одиниць у сучасній лінгвістичній парадигмі належить до широкого кола актуальних проблем аналізу представлення структур знань через їх об'єктивацію вербальними засобами.

Об'єктом дослідження є мовні лексичні засоби позначення конфлікту в спілкуванні англомовних комунікантів.

Предметом аналізу наразі є походження іменника "conflict" та розвиток його семантичної структури.

Одне й те ж явище в мові можна розглянути з двох точок зору – статично та процесуально [1]. У першому випадку аналізоване явище розглядається як безпосередня даність, в іншому – як даність, виведена з певних одиниць, прийнятих за вихідні, а також як наслідок окреслених запроваджених операцій. Усвідомлення факту мінливості мови у часі призвело до протиставлення синхронії і діахронії (Сосюр). Вивчити мовне явище з позицій діахронічного підходу – означає проаналізувати його лінгвістичні властивості й функціонування у певному ряді історичних зрізів, починаючи з етимології слова та перших зафіксованих у тексті його вживань. Важливість такого підходу зумовлена, в першу чергу, тим, що найважчими для дослідження є саме факти мови, а не мовлення. Факти мовлення, по суті, є видимими та відчутними результатами розумової діяльності людини, проте факти мови являють собою "психічний процес, який стався в нас у невизначеному минулому" [2: 20]. Отже, саме діахронічний підхід може допомогти розумінню того, як склалося те чи інше явище в мовній свідомості носіїв мови. О. Кубрякова зазначає, що хоча в сучасному мовознавстві синхронічний розгляд мовних явищ завжди переважає діахронічному у зв'язку з тим, що "останній завжди пов'язаний із зіставленням щонайменше двох послідовних стадій (синхронних зрізів)", ці напрями мають взаємодоповнюватися й взаємозбагачуватися. [3: 136]. Г. Гійом, говорячи про важливість діахронічного підходу до вивчення фактів мови, стверджує: "Мовні сутності не мають ані постійної природи, ані постійної форми: вони зазнають змін у часі. Для кращого їх вивчення ... необхідно спостерігати мовну сутність, схоплену в якийсь момент її існування, незалежно від того, якою вона могла бути раніше або якою стане потім" [2: 21].

Вивчення стабільності / мінливості змісту лексичної одиниці як мовного знака в діахронії являє собою допоміжний засіб у процедурі визначення значення слова в сучасній мові. О. Потебня, розвиваючи ідеї В. Гумбольдта про мову як таку сутність, що постійно змінюється і являє собою діяльність, ґрунтує свої уявлення на тому, що мовна одиниця як складова частина мови в цілому є знаком, позначенням явища та актом пізнання людиною навколишнього світу. Для підтвердження цих уявлень автор простежує, як, власне, відбувається це пізнання і як будуються та утворюються поняття: "Неважно вивести з розбору слів будь-якої мови, що слово виражає не всю думку, яку сприймають, як його зміст, а лише одну її ознаку. Образ стола може мати багато ознак, але слово "стіл" може позначати лише "простелене" (корінь "стл" – той самий, що і в дієслова "стелити"), тому воно може позначати всілякі столи..." [4: 97]. Таким чином, на думку О. Потебні, вивчення етимології слова є першочерговим завданням семантичного аналізу лексичної одиниці. Головні аспекти теорії, що пов'язані з розумовою діяльністю людини, він формулює таким чином: "У слові є ... два змісти: один, який ми можемо назвати найближчим етимологічним значенням слова – таким, що містить у собі лише одну ознаку, та інший – суб'єктивний зміст, який може містити безліч ознак" [4: 98]. Як внутрішня форма слова, етимологічне значення слова допомагає зрозуміти процес розумової діяльності людини.

Г. Гійом розглядає етимологію як "історичний генезис", де слова народжуються одне від одного, і вказує на важливість вивчення процесу, в якому відбуваються 'прирошення швидкоплинних ментальних відчуттів', що формують ментальну спадкоємність смислів слова [2: 72]. Таке розуміння є розвитком думки О. Потебні про зв'язок слова з процесом пізнання людини, який той висловлював ще у 80-ті роки дев'ятнадцятого сторіччя: "Пізнання є приведення до зв'язку того, що познається зараз (Б) із тим, що пізнано раніше (А), порівняння Б з А за допомогою ознаки, спільної як одного, так і для іншого... Життя слова полягає в його вживанні, тобто в застосуванні до нових випадків" [5: 146]. Отже, уявлення, що лежить в основі найближчого етимологічного значення слова, поступово втрачається, а зміст, або означуване, продовжує розвиватися.

Виходячи із наведених думок провідних науковців, метою дослідження обрано вивчення походження та еволюції семантичної структури іменника "conflict" в англійській мові.

Словники, що містять етимологічну інформацію, повідомляють, що слово "conflict" є запозиченням. Як пояснює Е. Сепір, "з розширенням досвіду носіїв мови буває інколи зручно чи навіть – з практичних міркувань – необхідно запозичувати слова з іноземних джерел. Вони можуть розширювати значення слів, які вже мають, створювати нові слова за допомогою власних мовних засобів за аналогією до вже наявних виразів і застосовувати їх до нових понять, що з'являються в ужитку" [6: 252]. Слово "conflict" прийшло в англійську мову в 15-му столітті, очевидно, за посередство французької (джерело запозичення – фр. "conflict", у фр. 15-16 ст. його часто

писали, як "conflict" [7]). Першоджерелом запозичення є латинське "cōnflīctus" – "зіткнення". Це слово в латинській мові було похідним. Його утворено таким чином: від дієслова "flīgere" – "бити, ударити" і префікса "com-/con-" зі значенням "з, разом" шляхом афіксації було створено дієслово "cōnflīgere" – "зіштовхуватися". Субстантивізація пасивного дієприкметника від цього дієслова призвела до створення в латинській мові іменника "cōnflīctus", денотативним значенням якого є "зіткнення, взаємний удар двох об'єктів" [8]. Ці дані дають можливість припустити, що похідність іменника "conflict" від дієслова зумовлює збереження номінальної дієсловної семи "дія/стан" а префікс "com-/con-" вказує на наявність щонайменше двох суб'єктів/об'єктів такої дії чи стану. Сукупність цих семантичних ознак становить, за термінологією О. Потебні, найближче етимологічне значення слова "conflict". Також вважаємо вдалим термін "першообраз" [9: 205]. Однак у процесі запозичення, особливо якщо воно відбувається як у випадку слова "conflict", через третю мову, слово набуває "суб'єктивного змісту". У цьому полягає розширення значення запозичуваного слова. Суб'єктивний зміст лексичної одиниці формує весь корпус її значень і відтінків значень – лексико-семантичних варіантів (ЛСВ). Словники, організовані й побудовані за історичним принципом – у порядку фіксування відокремлених значень – реєструють усі ЛСВ лексичної одиниці, що було добуто "відповідно до філологічного принципу з певного інвентаря висловлювань" [10: 274] та аналізують їх з моменту першої фіксації слова в письмовому тексті. Таким словником є "The Compact Edition of the Oxford English Dictionary in 2 Volumes" (CEOED) [7], інформацію з якого було використано для дослідження іменника "conflict" у його історичному розвитку. Додатково було використано словники "Webster's 1828" і "Webster's 1913", а також приклади з творів В. Шекспіра та інших авторів.

Перше використання слова 'conflict' зареєстровано в 1430-1440 роках, при цьому словник реєструє одночасне вживання в мовленні, тобто існування в мові, двох ЛСВ:

I) an encounter with arms, a fight, battle.

Цей ЛСВ в CEOED ілюстровано текстовими фрагментами "Promptorium Parvulorum sive Clericorum, Lexicon Anglo-Latinum princeps" (1440): "**Conflycte** of werre, **conflictus**", а також з перекладу на англійську мову "Higden's Polychronicon" (приблизно 1432-1450 роки) – "*Fizhtenge with shorte speres in **conflict**es*".

Таким чином, 'conflict' розуміють як взаємодію двох сил, дію, спрямовану на завдання шкоди або усунення протилежної сторони фізичними засобами, що досить точно передає найближче етимологічне значення "ударити кого-небудь/що-небудь, битися з...", а також додає до нього додатковий компонент "інструмент: фізична сила, зброя" [CEOED].

II) a mental or spiritual struggle within a person

Названий ЛСВ ілюстровано цитатою з "a Kempis Consolation" (1430): "*For, temptacyon or tribulacion goinge awey, аноуер comeю, yea, som tyme юе first **conflycte** yit duryng*", а також з "The Gesta Romanorum" (1440): "*A man... may abide the **conflycte** of all vices, but [lechery] he moste flee*" [CEOED].

У цьому ЛСВ, при збереженні внутрішньої структури першообразу слова "conflict" як взаємодії двох сил, ця взаємодія втілюється у певний психологічний стан, у значенні також з'являються такі нові додакові компоненти, як локативність: усередені індивіда; характеристики сил, що протидіють: думки (mental), почуття (spiritual).

При цьому обидва ЛСВ залишаються практично незмінними протягом сторіч, наприклад:

ЛСВ I:

1590 – "*The lucklesse **conflyct** with the Gyaunt stout*" (Edmund Spenser, The Fairie Queene);

1611 – "*Fourty thousand were slaine in the **conflyct***" (The Bible);

1848 – "*The bloody **conflyct**s of the Druses and the Maronites*" (Blanc's History of ten years 1830-1840 translated by W.K.Kelly).

ЛСВ II:

1557 – "*After longe **conflyct** had within himselfe*" (Thomas Paynell, Barclay's Historys of Iugurth by Salust);

1697 – "*I must confess that I was in great **conflyct**s of Mind at this time*" (William Dampier, A New Voyage round the World);

1784 – "*Pale with **conflyct** of contending hopes and fears*" (William Cowper, The Task);

1833 – "*Amidst the **conflyct** of feelings under which he now listened*" (Harriet Martineau, The Loom and the Luger).

Також реєструється і той факт, що метафоризація іменника "conflict" на початку 16 століття призвела до появи нових ЛСВ, які ще більше "затемнюють" [5: 148] найближче етимологічне значення. Наведемо приклади, які супроводжуються лексикографічною позначкою "fig":

1531 – "*Also where there is any lacke of ordre nedes must be perpetiall **conflycte***" (Sir Thomas Elyot, The boke named The Governour);

1592 – "*To note the fighting **conflyct** of her hue,*

how red and white each other did destroy". (W.Shakespeare, Venus and Adonis)

1684-5 – "*I found it to be evidently Alcalisate; insomuch that it would make a **conflyct** with Acids*" (Robert Boyle, Short Memoirs for the natural experimental History of mineral waters);

1883 – "*The recurring **conflyct**s between Church and State*" (James A.Freude, Short Studies on Great Subjects) [CEOED].

Ці приклади, очевидно, вказують на те, що поступова метафоризація ЛСВ II із семантичним компонентом "стан" призвела до появи ЛСВ III, де протидіючі сили не мають вже локативної ознаки (red vs white; Church vs State, etc.), а демонструють появу у значенні нової ознаки – "наявність суперечності між двома суб'єктами/об'єктами", "conflict" у цьому значенні – стан ворожнечі, несумісності. Надалі цей ЛСВ зазнає подальшого розвитку – ознака наявності суперечності уточнюється і може бути описана як наявність взаємовиключаючого

протиріччя: 1883 – "Authorities whose injunctions come into **conflict** with each other" (Т.Н. Green, Prolegomena to Ethics).

Однак, незважаючи на розвиток семантичної структури іменника "conflict", він зберігає у структурі свого значення ЛСВ, що повністю відображає найближче етимологічне значення. Цей факт зареєстрований як в CEOED – "dashing together, collision or violent mutual impact of physical bodies", так і в багатьох інших словниках. Таким чином, можна говорити про наявність у семантичній структурі ЛСВ IV. Можна спостерігати зміну статусу значення "першообразу" лексичної одиниці: "Webster's Revised Unabridged Dictionary. Reprint of Webster's 1913", [11] слідом за словником "Webster's 1828" [12] первинно визначає "conflict" як "a striking or dashing against each other, as of two moving bodies in opposition", а в сучасніших словниках цей ЛСВ займає вже третю або четверту позицію. Приклади, що наведені в CEOED, свідчать про те, що в 15-16 століттях цей ЛСВ належав до загальноживаних, наприклад: 1555 – "As soone as they were nowe entered into the maine sea, such sourses and **conflict**es of water arouse ageynste them" (Richard Eden, The Decades of the News Worlde or West India), однак пізніше став надбанням мови науки: 1832 – "He conceived that a continued series of electric shocks took place... a condition which he expressed by the term **Electric Conflict**" (Natural Philosophy. Library of useful knowledge); 1853 – "The less perilous [must be] the **conflict** of the ice-masses in their rotation" (Elisha Kane, The US Grinnell (first) expedition in search of Sir John Franklin).

Розширення семантичної структури шляхом додавання до ЛСВ I (an encounter with arms, a fight, battle) компонента "темпоральність: значна тривалість у часі" – "a prolonged struggle", що призводить до появи ЛСВ V, зареєстровано в першій половині 19 століття: 1835-41 – "If his arms terminated the **conflict** [between Thebes and Phocis]" (Br. Connor Thirlwall, A History of Greece), а також 1884 – "They forced on the Boers, under menace of all but exterminating **conflict**, offensive and superfluous conditions" (The Standard, 28 February). Однак аналіз низки текстових фрагментів із творів В. Шекспіра доводить, що використання іменника "conflict" у цьому значенні, тобто досить близькому до значення слова "war", можна віднести до кінця 16 – початку 17 сторіч:

Norway himself, with terrible numbers,
Assisted by that most disloyal traitor,
The Thane of Cawdor, began a dismal **conflict**... [13: 7]

...these **conflicts**

What may befall him, to his harm and ours:
Therefore, Lord Oxford, to prevent the worst,
Forthwith we'll send him hence to Brittany,
Till storms be past of civil enmity. [14].

Загалом CEOED реєструє 5 ЛСВ іменника "conflict": до первісних ЛСВ I – бійка (взаємодія двох або більше суб'єктів із використанням фізичної сили та/або зброї як інструмента) та ЛСВ II – психологічний конфлікт (стан індивіда, думки або почуття якого перебувають у протиріччі) і з часом додаються ЛСВ III – стан протиріччя між двома суб'єктами/об'єктами, що не супроводжується використанням фізичної сили; ЛСВ IV – удар (фізична взаємодія двох об'єктів, пізніше – термін), ЛСВ V – війна (тривалий у часі конфлікт).

Цей аналіз на матеріалі словників нами було доповнено вивченням текстових фрагментів, на підставі чого було виділено ЛСВ VI – дія із додатковим компонентом "інструмент: вербальна комунікація".

1598 – LEONATO You must not, sir, mistake my niece. There is a kind of merry war betwixt Signior Benedick and her: they never meet but there's a skirmish of wit between them.

BEATRICE Alas! he gets nothing by that. In our last **conflict** four of his five wits went halting off, and now is the whole man governed with one... [15]

1879 – "It was my one serious **conflict** with Modestine. ...she turned in my face; she backed, she reared; she, whom I had hitherto imagined to be dumb, actually brayed with a loud hoarse flourish..." [16].

Ми бачимо необхідність у виділенні цього ЛСВ у зв'язку з тим, що смисл іменника "conflict" у наведених нижче текстових фрагментах не може бути співвіднесений з жодним ЛСВ, як їх наведено в CEOED.

Проведене дослідження дає змогу дійти висновку, що складність семантичної структури іменника "conflict" значною мірою обумовлено його похідним характером у першоджерелі запозичення; у ході розвитку семантичної структури первісні значення зберігаються та модифікуються за рахунок виникнення нових компонентів.

Перспективою дослідження є інвентаризація та систематизація ЛСВ на матеріалі сучасних словників та вибудовування на підставі цього схеми представлення знань про поняття конфлікту англомовних комунікантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лебедев М. В. Стабильность языкового значения. // www.philosophy.ru/lebedev/texts/stability.html
2. Гийом Г. Принципы теоретической лингвистики. – М.: Прогресс, 1992. – 224 с.
3. Кубрякова Е.С. Диакрония. // Лингвистический энциклопедический словарь. Под ред. В.Н. Ярцевой. М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 136
4. Потебня А.А. Слово и Миф. – М.: Правда, 1989. – 624 с.
5. Потебня А.А. Теоретическая поэтика. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Академия, 2003. – 384 с.
6. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. — М.: Прогресс, 1993. — С. 248-258
7. The Compact Edition of the Oxford English Dictionary in 2 Vol. V.1 – Oxford: OUP, 1980. – 2048 p.
8. Етимологічний словник української мови у семи томах. Том 2. – К.: Наукова Думка, 1985. – 560 с.
9. Эпштейн М. Однословие как литературный жанр. // Новый мир. – 2000. – №9. – С. 204-215.

10. Рей А., Делесаль С. Проблемы и антиномии лексикографии // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XIV. Проблемы и методы лексикографии. – М.: Прогресс, 1983. – С. 261-300.
11. Webster's Revised Unabridged Dictionary. Reprint of Webster's 1913. – USA: MICRA Inc., 1998. – 2004 p.
12. Webster's 1828 // www.christiantech.com.
13. Shakespeare W. Macbeth. – М.: Progress Publishers, 1977. – 254 p.
14. Shakespeare W. King Henry VI. // [Електронний ресурс] Англоязычная библиотека. – CD-Rom. – К., 2001.
15. Shakespeare W. Much Ado about Nothing. // [Електронний ресурс] Англоязычная библиотека. – CD-Rom. – К., 2001.
16. Stevenson R.L. Travels with a Donkey in the Cevennes. // [Електронний ресурс] Англоязычная библиотека. – CD-Rom. – К., 2001.

Матеріал надійшов до редакції 16.04.2005 р.

Жарковская И.В. Развитие семантической структуры существительного "conflict" в английском языке.

В статье освещается вопрос этимологии и развития структуры значения английского существительного "conflict" с позиций диахронического подхода. Проводится исследование основы семантики слова "conflict" – его ближайшего этимологического значения и процесса появления в семантической структуре существительного "conflict" новых компонентов.

Zharkovska I.V. The semantic structure development of noun "conflict" in the English language (diachronic aspect).

The article covers etymology of the English noun "conflict" as well as provides a diachronic look at the development of its semantic structure. Research into the base of the word-meaning which is referred to as "the closest etymological meaning" and into the appearance of new components within the semantic structure is conducted.